

Reconsideració de les atribucions d'un tresoret de la taifa d'Alpont

DAVID FRANCÈS VAÑÓ*

BREU RESSENYA HISTÒRICA DE LA TAIFA D'ALPONT

La majoria de les mencions anotades a continuació, relatives a les cròniques medievals àrabs, són traduccions no publicades però recopilades per Sebastián Gaspariño.¹

Font: Mugrib II n. 597, p. 320:

«El qaid Abū Muhammad ʿAbd Allāh b al-Qasim al-Fihri. La controló con mano firme y se convirtió en un nudo en la garganta del señor de Valencia. Junto a él vivió mucho tiempo Hisham al-Muʿtadd al-Marwani, que llegó a ser califa de Córdoba, y desde allí lanzó sus reclamaciones al califato».

Font: ʿAmal, 208:

«De ellos fue Nizam al-Dawla ʿAbd-Allah b. Qasim al-Fihri. No dejó de estar en su poder desde el comienzo de la fitna. Este ʿAbd Allah fue el primero que se consolidó durante ella y construyó un gobierno para los suyos, hasta que murió en 421H. Después gobernó tras él su hijo Muhammad, el apodado Yumn al-Dawla».

Font: ʿAmal, 208:

«... continuaron sus días en ella durante los rebeldes de al-Andalus y los primeros de sus taifas, hasta el año 434H. Después gobernó su hijo Ahmad b. Muhammad b. ʿAbd Allah, el apodado ʿIzz al-Dawla».

* Investigador membre de la SCEN.

1. Al qual agraeixo haver-me-les mostrat per a aquest estudi.

Font: Abū Marwan b. Hayyan:

«[respecte a Abdallah I] Los títulos de sus antepasados fueron timbres de gloria temibles para quien decretó el mundo que fuese contado en sus guerras, y con ellos veló desde su atalaya. Pereció este joven en su alta atalaya sin disfrutar mucho tiempo tras su padre. Fue su muerte en rayab de este año.

Erigieron sus hombres tras él a un hijo suyo que era un niño de unos siete años, llamado Muhammad, y le alzarón al emirato en su lugar, dejando de lado a sus primos, pues le escogió para el puesto un jeque de su gobierno llamado Qasim, que era abuelo de este joven y padre de su madre. Controló el poder en su nombre unos meses para preservar los intereses del hijo de su hija, como delegado, hasta que alcanzó el uso de razón. Rehusó esto su tío ibn Muhammad y trató en secreto con un grupo de hombres de su hermano el atacar a este Qasim y acabar con el poder de su nieto, ocupando su lugar, temeroso por sus posesiones. Lo preparó según me han contado a finales de este año. Atacó a Qasim, lo encarceló y cargó de grilletes.

Envío al niño, hijo de su hermano, a las habitaciones de su madre y se casó con ella. Se reconcilió con el padre de ella, al que tenía prisionero. Le soltó y le devolvió a la posición que tenía con su hermano fallecido y lo controló rápidamente, hizo la paz con los reyes de su entorno, tomó el nombre de Nizam al-Dawla y continuó su gobierno».

Les cròniques esmenten l'any 434 AH com el de la mort d'Izz al Dawla, però, afortunadament, s'ha conservat la làpida de la seva sepultura, actualment dipositada en el museu Sant Pius V de València, i en ella apareix la data exacta de la seva mort:

«Falleció el diurno del domingo a trece por pasar de rayab del año 447H = 8 de octubre de 1055» (Barceló, 1998: 153).

Segons totes aquestes notícies, els governants de la taifa d'Alpont es podrien situar cronològicament així:

Nizam al-Dawla ʿABD ALLAH I b. Qasim	400-421 AH = 1009-1030 dC
Yumn al-Dawla MUHAMMAD b. ʿAbd Allah	421-434 AH = 1030-1042 dC
ʿIzz al-Dawla AHMAD b. Muhammad	434-447 AH = 1042-1055 dC
MUHAMMAD b. Ahmad	448-448 AH = 1056-1056 dC
Nizam (o Yanah) al-Dawla ʿABD ALLAH II	448-498 AH = 1056-1104 dC
Annexió a l'Imperi almoràvit el 1104 dC. ²	

2. Segons AFIF TURK (1991): «Antes del destronamiento de ʿAbd al Malik en 1110H los almorávides terminaron por anexionar en 1104H los dos principados (señoríos), Alpuente y Albarracín (la Sahla).»

FONT SOBRE ISMACIL AL-ZAFIR DE TOLEDO

Kamil, p. 374. (Any 428 AH):

«Y la autoridad pasó a las manos de Ismacil b. cAbd al Rahman b. cAmir b. Muctarrif b. D-i-l Nun, llamado Al-Zafir bi hawl Allah, bereber de origen pero nacido en Andalus y educado según costumbres de este país. Ismacil, nacido en 390H y muerto en 435H, era conocedor de la literatura, era buen poeta y escribió un tratado histórico literario».

EL TRESORET

El tresoret que estudiem fou presentat en una comunicació de l'XI Congrés Nacional de Numismàtica (Saragossa 2002) per Carolina Domènech Belda (2003). El treball no contenia fotografies, però sí la descripció de les llegendes interpretades a les monedes que hi eren contingudes. Domènech atribuïa dos tipus d'handús³ a la taifa d'Alpont i es meravellava que totes les monedes pertanyessin a una mateixa taifa: «Nos encontramos ante el primer conjunto monetario que conocemos de esta taifa y que además está formado íntegramente por monedas de un mismo estado, cosa poco frecuente en los hallazgos andalusíes de este periodo que suelen contar con monedas de varias taifas.»

El primer dels dos tipus, atribuït a Yumm al-Dawla i ja conegut abans, no presentava problemes. Es tracta del mateix tipus catalogat per Prieto Vives (PV 439):

IA
 احمد
 لا اله الا الله
 محمد رسول الله

IIA
 يمن
 الإمام هشام
 أمير المؤمنين
 الدولة

En canvi, el segon tipus, també atribuït al mateix rei, però completament inèdit, cridava l'atenció per la particularitat de la distribució del revers:

3. Sobre el terme handús i el seu significat, vegeu el meu recent treball (FRANCÈS, 2012).

IA
 لا له الا (sic)
 الله وحده
 لا شريك له

IIA
 الد يمن
 الإمام عبد
 الله امير المو
 منين

Vaig poder aconseguir una imatge de cadascun dels tipus apareguts en aquest conjunt monetari, i aleshores vaig verificar una intuïció que havia tingut. El nom que apareix al revers del segon tipus de Domènech no és de cap rei d'Alpont, sinó el d'Al-Zafir, rei de Toledo (428-435 AH).

Fixem-nos a continuació en les imatges presentades més avall. Les imatges núm. 2 i 3 són d'un tipus d'handús de la taifa d'Alpont, encunyat per l'emir Yumn al-Dawla (421-434 AH) (PV 439). Carolina Domènech en va localitzar 34 en el tresoret.

Les imatges 4 a 6 són d'un altre tipus d'handús encunyat a Toledo sota el regnat d'Ismacil al-Zafir (428-435 AH) (PV 308a-d). Carolina Domènech en documentava 36 exemplars. En identificar-lo com d'Alpont el creia inèdit, tant per la distribució de les llegendes com pel fet que el revers no fa referència a l'imam Hisham, sinó a cAbdallah, «nombre genérico utilizado por algunos gobernantes taifas».

Per tant, la descripció de les llegendes d'aquest tipus de Toledo és (segons Prieto Vives):

لا اله الا
 الله وحده
 لا شريك له

الظافر
 الامام عبد
 الله امير المو
 منين

Un cop identificades les monedes, podem rectificar la composició del tresoret:

Monedes núm. 1 al 34: Es tracta efectivament de monedes encunyades a Al-pont per Yumn al-Dawla MUHAMMAD B. ʿABD ALLAH, entre els anys 421 i 434 AH. El pes conjunt de totes elles és de 20,55 g (pes unitari mitjà de 0,60 g).

Moneda núm. 35: Il·legible. Pes: 0,4 g

Monedes núm. 36 al 71: Monedes encunyades a Toledo per ISMAʿIL al-Zafir, entre els anys 428 i 435 AH. El pes conjunt és de 23,26 g (pes unitari mitjà de 0,65 g).

Moneda núm. 72: Moneda amb llegendes diferents, però probablement també d'Al-Zafir. Pes: 0,8 g

Com que els regnats dels dos emirs són molt coincidents en els anys, podem aproximar-nos a la datació de l'ocultament del tresoret, que podria haver estat entre els anys 428 i 434 AH. Afinant una mica més, la factura de les monedes d'Ismaʿil al-Zafir ens les fa pensar fabricades durant els primers anys del seu regnat, ja que hem vist monedes més tardanes, del 434 AH, amb plata de bona llei i factura elegant. En el cas d'Alpont, la qüestió és més complicada, perquè les emissions monetàries alternen tipus elegants amb epigrafia adornada i rics en plata (vegeu imatge 1) amb altres tipus d'encunyació més descuidada (tampoc exempta d'una certa elegància), però gairebé sense contingut d'argent.

Finalment, cal insistir que aquesta troballa continua sent excepcional per l'elevat nombre de peces d'Alpont que mostra, malgrat que és veritat que avui dia ja no són tan rares com a l'època de Prieto Vives, i que ara es coneixen uns quants exemplars en col·leccions públiques i particulars.

IMATGES

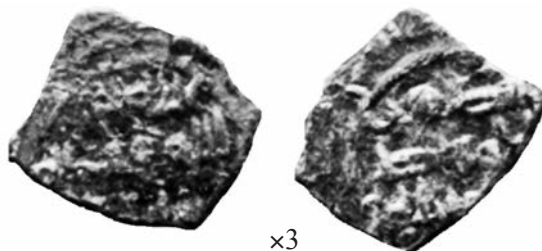
1. Moneda de Yumn al-Dawla del 423H, amb data visible i probablement anterior a les monedes del tresoret estudiat (Sanahuja, 2006).

2. Moneda del tresoret: Yumn al-Dawla d'Alpont (PV 439).

3. Moneda de col·lecció particular: Yumn al-Dawla d'Alpont (PV 439).

4. Moneda del tresoret: Al-Zafir de Toledo (PV 308a-d).

5 i 6. Monedes de col·lecció particular: Al-Zafir de Toledo (PV 308a-d).

BIBLIOGRAFIA

BARCELÓ, Carmen, *La escritura árabe en el País Valenciano. Inscripciones monumentales*, València, Universitat de València, 1998.

CODERA ZAIDIN, Francisco, *Tratado de Numismática Arabigo-Española*, Madrid, 1879.

DOMÈNECH BELDA, Carolina, «Un tesorillo de la taifa de Alpuente», a *XI Congreso Nacional de Numismática (Zaragoza 2002)*, Saragossa, 2003, p. 243-256.

FRANCÉS VAÑÓ, David, *La moneda handusí en Al-Andalus*, Montpeller, Omni, 2012.

MEDINA, Antonio, *Monedas Hispano-Musulmanas*, Toledo, Diputación Provincial de Toledo, 1992.

PRIETO VIVES, Antonio, *Los Reyes de Taifas*, Madrid, Centro de Estudios Históricos, 1926 [reeditat a Madrid el 2003].

SANAHUJA ANGUERA, Xavier, «Una moneda de la taifa de Alpont amb data (42)3H», *Acta Numismàtica* 36, Barcelona, SCEN, 2006, p. 77-78.

TURK, Afif, «Los reinos de taifas en la Marca Superior (Zaragoza Albarra-cin). Siglo XI», dins *Atlas de Historia de Aragón*, Saragossa, Institución Fernando el Católico, 1991.